

TONI
MORISON

*Solomonova
pesma*

Prevela
Dubravka Srećković Divković

■ Laguna ■

Naslov originala

Toni Morrison
SONG OF SOLOMON

Copyright © 1977, 2004 by Toni Morrison

Translation copyright © 2013 za srpsko izdanje, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom
pomažete razvoj projekta odgovornog
korišćenja šumskih resursa širom sveta.

SW-COC-001767

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Tati

*Neka očevi paraju nebo
I neka ih deca njihova znaju po imenu*

Predgovor

Dugo sam prezirala naklapanja stvaralaca o muzama – o „glasovima“ koji im govore i podaruju im viziju, jer njen izvor umetnici ne umeju nazvati drugačijim imenom. Muze sam doživljavala kao izmišljotinu kojom se štiti lična intuicija, izbegavaju pitanja poput: „Otkuda vam nailaze ideje?“ Ili kojom se izbegava zavirivanje u zamršen prostor između autobiografskog i izmašanog. „Misteriju“ stvaralaštva smatrala sam štitom koji umetnici podižu oko sebe kako bi izbegli verbalno uobličavanje, analizu, pa čak i upoznavanje detaljâ svog stvaralačkog procesa – iz straha da će izbledeti i nestati.

Sve je to srušila *Solomonova pesma*. To o čemu sam smerala da pišem nije mi bilo dostupno sve dok mi nije umro otac. U neizdržljivoj tuzi koja je usledila nije bilo ni trunke sestrinsko-bratskih nadvlačenja, grize savesti ili kajanja zbog propuštenih prilika, borbi za ovu i onu uspomenu. Sve četvoro nas, njegove dece, bili smo ubeđeni da je upravo mene, nju, njega najviše voleo. Za jedno se silno žrtvovao, dovevši u opasnost kuću i posao; drugo je vodio po čitavo

leto na utakmice bejzbola, pa su ležali u travi i slušali tranzistor, pričali, ocenjivali igrače na terenu. U društvu jedne kćeri, prvorođene, uvek je blistao od ponosa i voleo njena jela više od svih tuđih, pa i od supruginih. Pismo od mene nosio je u sakou godinama i otiskivao se autom kroz zaslepljujuće mećave da mi pomogne. Što je najvažnije, sa svakim od nas razgovarao je jezikom skrojenim prema našim različitim razumevanjima. Mene je laskavo posmatrao kao nekog ko je zanimljiv, sposoban, duhovit, bistar, snažnog duha. Ja nisam zastupala taj isti stav prema sebi, te sam se pitala otkud mu. Ali upravo smrt te devojčice – te koja je živela u njegovoj glavi – oplakivala sam kad je umro. Čak i više nego što sam žalila za njim, ja sam patila zbog gubitka te osobe kojom me je on smatrao. Mislim da sam baš zato što sam se osećala bližom njemu nego sebi, nakon njegove smrti, svesno potražila njegov savet u pisanju romana koji mi je i dalje izmicao. „Kakvi su zaista muškarci koje si poznavao?“

Odgovorio mi je.

Kako god da se to zove – muža, intuicija, nadahnuće, „tamni prst-vodilja“, „svetli anđeo“ – ono postoji, i ja ga otad, u njegovim mnogim vidovima, poštujem.

Izazov *Solomonove pesme* bio je u tome da se izborim s nečim što je za mene značilo radikalna preokret mašte: da se izmestim iz ženske u mušku žižu posmatranja. Da izađem iz kuće, da otpitomim predeo koji je dotad bio poprište mog rada. Da putujem. Da letim. U takvom otvoreno, stereotipno muškom pripovedanju, činilo mi se, čista hronologija biće prikladnija od one igre sa sekvencama i vremenom koju sam primenjivala u prethodnim romanima. Pa putovanje, potom, uz ostvarenje leta, pobedonosan završetak puta kroz zemlju, do njene površi, pa dalje u vodu, i najzad u vazduh. Sve veoma nalik sagi. Epsko štivo stare škole, ali s drugačijim

značenjima. Otvaranje romana samoubilačkim skokom osiguravajućeg agenta i dovršavanje romana junakovim smelim uzletom u susret opasnosti imalo je namenu da zaokruži mistični ali problematični let Solomona iz naslova.

Pisala sam, na drugim mestima i opširnije, podrobno o tome kako bivaju napisane određene rečenice i kakvu funkciju, nadam se, obavljaju. Dozvolite da ovde razložim jedan primer.

„Agent iz *Uzajamnog životnog osiguranja Severne Karoline* obećao je da će poleteti iz Mersija ka drugoj strani Velikog jezera u tri sata.“

Ova izjavna rečenica skrojena je kao parodija na novinarski stil. Uz neznatne izmene, mogla bi biti uvod u članak nekih malovaroških novina. Ona ima ton svakodnevnog događaja od minimalne važnosti, a ipak, ja sam htela od nje da sadrži važne znake i ključne informacije. Ime tog osiguravajućeg društva jeste ime dobro poznate kompanije u crnačkom vlasništvu, koja živi od crnih klijenata, a u njenom imenu sadržane su reči „životni“ i „uzajamni“. Rečenica pri početku sadrži reči „Severna Karolina“, a pri kraju „Velikog jezera“ – geografske odrednice koje naznačuju putovanje sa juga na sever – smer uobičajen za crnačko iseljavanje i književnost koja se njime bavi, ali koji će biti izokrenut pošto glavni junak mora poći na jug da bi sazio. Dve sledeće važne reči jesu „poleteti“ i „Mersi“. Oba ova termina imaju centralnu ulogu u ovoj pripovesti: let kao sredstvo suprotstavljanja; milost* je neizrečena želja populacije ovog romana. Neki će je podariti; neki će je prezirati; jedna junakinja će je pretvoriti u usamljen krik svoje improvizovane propovedi nakon unukine smrti. Na kraju knjige milost

* Na engleskom ime grada Mersija znači „milosrđe“ ili „milost“. (Prim. prev.)

dodiruje Gitaru, prekreće ga, vraća mu se, i podstiče ga da pokloni poslednji, oprostajni dar nekadašnjem drugu. Milost je ono što želimo Agari; ono što je nedostižno starijem Mejkonu Dedu i za čime on i ne traga; ono što će njegova žena naučiti da zahteva od njega, i ono za šta meštani grada veruju da nikad ne može poteći iz sveta belaca, što je označeno i izvrtanjem imena mersijske Milosrdne bolnice u „Nemilosrdnu“. Ali i ova rečenica se zasniva, kao i sve druge rečenice, na svome predikatu. „Obećao je.“ Osiguravajući agent ne izjavljuje, ne objavljuje, ne preti svojim činom; on obećava, kao da se izvršava ugovor između njega i drugih. On se nada da će njegov let, poput leta junaka iz naslova, ka nekom utočištu (Kanadi, ili slobodi, ili društvu mrtvih koje će ga dočekati s dobrodošlicom, ili kući), biti protumačen kao radikalni postupak kojim se zahteva promena, drugačiji izlaz, okončanje postojećeg stanja. Ne želi da taj let bude shvaćen prosto kao čin očajja, svršetak jednog jalovog života, života lišenog preispitivanja, već kao duboka odanost svome narodu. A u odgovor na njegovu odluku javljaju se nežnost, donekle skrušenost i sve veće poštovanje („Niko od njih nije podozrevao da će imati u sebi hrabrosti“), svest da ih se on svojim samoubistvom ne odriče već ih obujmljuje. Poruka koju je ostavio molba je za oproštaj. Ona je zakucana za vrata kao smeran poziv svakom namerniku.

Od svih letova u ovom romanu, Solomonov let je najčudesniji, najteatralniji, a Mlekadžiji će doneti i najveće ispunjenje. Za razliku od većine mitskih letova, koji jasno sadrže trijumf, makar u svom pokušaju ako već ne u uspehu, Solomonovo bekstvo, skok osiguravajućeg agenta i Mlekadžijin skok dvosmisleni su, uznemiruju. Solomonov beg iz ropstva istovremeno je i napuštanje porodice; osiguravajući agent ostavlja poruku u kojoj se kaže da je njegovo samoubistvo

čin ljubavi, ali njegovu odluku prožimaju i osećanja krivice i očaja. Mlekadžija veruje da stavlja život na kocku radi Pilat, a opet, zna da se njegov neprijatelj razoružao. Ti letovi, ta iskonska junačka dela, prilično se razlikuju u očima žena koje su ostale iza njih. I citat i pesma iz naslova vrlo glasno objavljuju ta različita poimanja. Da bi odao poštu jednoj ženi koja je bila posvećena isključivo porodici i porodičnoj odgovornosti, Mlekadžija joj pripisuje zagonetku: da je mogla leteti ne odvajajući se od tla. Moj se otac smeja.

Provi deo

Prvo poglavlje

Agent iz *Uzajamnog životnog osiguranja Severne Karoline* obećao je da će poleteti iz Mersija ka drugoj strani Velikog jezera u tri sata. Dva dana pre no što će se odigrati taj događaj, on je na vrata svoje žute kućice prikucao poruku:

U 3.00 po podne, u sredu 18. februara 1931, krenuću iz Mersija i poleteću sopstvenim krilima. Molim vas da mi oprostite. Sve sam vas voleo.

(svojeručno) Robert Smit,
osig. agent

Gospodin Smit nije privukao baš onoliko svetine koliko Lindberg četiri godine pre njega – pojavilo se ne više od četrdeset-pedeset ljudi – jer već je bilo jedanaest pre podne, u samu tu sredu koju je izabrao za svoj let, pre nego što je neko uopšte i pročitao pomenuto obaveštenje. U to doba dana, usred nedelje, vesti jedva klancaju od usta do usta. Deca su u školi; muškarci na poslu; većina žena priteže korsete i sprema se da vidi kakve će možda repove ili iznutrice

kasapin odbaciti. Slobodni su bili jedino nezaposleni, samozaposleni i vrlo mladi – namerno slobodni jer su čuli za vest, ili slučajno slobodni zato što su se baš u tom trenutku zadesili u šetnji duž obalskog kraja Nedoktorske ulice, čije ime pošta ne priznaje. Karte grada beleže tu ulicu kao Aveniju Mejns, ali u toj ulici je živeo i umro jedini doktor crnac u gradu, pa su njegovi pacijenti, kad se 1896. u nju doselio, prozvali tu ulicu, u kojoj nijedan od njih nije živeo, pa čak ni u blizini, imenom Doktorska ulica. Kasnije, kad su se u nju doselili i drugi crnci i kad je poštanska služba postala opšterasireno sredstvo razmenjivanja poruka između njih, počele su tu da stižu koverta iz Luizijane, Virdžinije, Alabame i Džordžije, adresovani na kućne brojeve Doktorske ulice. Službenici pošte vraćali su takve koverta, ili ih pak prosleđivali Službi za nepostojeće adresate. Potom su 1918, kad su počeli da unose crnce u vojni popis, nekolicini dali u regrutnoj kancelariji adresu u Doktorskoj ulici. Tim putem je njeno ime steklo nazovizvaničan status. Ali ne nadugo. Pojedini gradski zakonodavci, kojima je ključni deo političkog života činilo staranje za propisne nazive i održavanje gradskih znamenitosti, pobrinuli su se da se „Doktorska ulica“ nikada ne koristi ni u jednom zvaničnom svojstvu. A kako su znali da se tog naziva drže samo stanovnici Južnog kraja, u prodavnice, berbernice i restorane tog dela grada postavljena su obaveštenja da je avenija koja se proteže na sever i jug od Obalskog puta, gledajući prema jezeru sve do raskrsnice puteva broj 6 i broj 2 za Pensilvaniju, a takođe se nalazi između Avenije Raderford i Brodveja, idući paralelno s njima, oduvek poznata, kao što će uvek i biti poznata, pod imenom Avenija Mejns, a ne Doktorska ulica.

Bilo je to istinski prosvetiteljsko javno obaveštenje, pošto je stanovnicima Južnog kraja pružilo način da istovremeno

sačuvaju žive uspomene i udovolje gradskim zakonodavcima. Prozvali su je Nedoktorska ulica, kao što su bili skloni i da Milosrdnu bolnicu na severnom kraju nazivaju Nemilosrdna bolnica, budući da je tek 1931, na jedan dan po skoku gospodina Smita s njene kupole, prvi put nekoj crnkinji dopušteno da se porodi na njenom odeljenju, a ne na stepenicama. Uzrok bolničke velikodušnosti prema toj konkretnoj ženi nije poticao iz činjenice da je bila kći jedinica dotičnog doktora crnca, jer ni njemu, za čitavog njegovog radnog veka, nisu bile podarene bolničke povlastice, a svega dva njegova pacijenta uopšte su i primljena u Milosrdnu bolnicu, oba bele puti. Sem toga, doktor je 1931. bio već dugo pokojni. Sigurno ih je na to da je prime naterao skok gospodina Smita s krova nad njihovim glavama. U svakom slučaju, bilo da je doprinelo, bilo da nije doprinelo mestu njenog porođaja, ubeđenje ovog malog agenta osiguranja da može da leti svakako je doprinelo svome vremenu.

Kada je kći pokojnog doktora ugledala gospodina Smita kako se pojavljuje iza kupole tačno u ono vreme u koje je i obećao, sa širokim plavim svilenim krilima izvijenim napred oko grudi, ispustila je pokrivenu okruglu kotaricu i rasula ružine latice od crvenog pliša. Vetar je krenuo da ih raznosi, gore, dole, u male snežne smetove. Njene poluodrasle kćeri zgrabile su pokušavajući da ih pohvataju, a majka je jaukala i držala se poniže trbuha. Jagma za ružinim laticama izazvala je veliku pažnju, mada ne i jauci trudne gospođe. Svi su znali da su devojčice satima crtale, sekle i prišivale skupi pliš, te da će *Gejrhartova robna kuća* pohitati da odbije sve koje se budu zaprljale.

Neko vreme je tu bilo lepo i veselo. I muškarci su se priključili pokušajima da se komadići tkanine sakupe dok ih nije nakvasio sneg – grabili su ih iz naleta vetra ili ih nežno

čeprkali iz snega. A ona vrlo mala deca nisu se mogla odlučiti da li da posmatraju čoveka na krovu, okruženog plavetnom bojom, ili komadiće crvenila koje seva svud okolo po tlu. Dilema im se razrešila kad je neka žena iznenadno zapevala. Pevačica, koja je stajala u pozadini svetine, bila je obučena onoliko siromašno koliko je doktorova ćerka bila obučena bogato. Ova druga je imala uredan siv kaput s tradicionalnom trudničkom mašnom* u visini pupka, crni kloš-šeširić i damske gamaše sa po četiri dugmeta. Žena što je zapevala imala je pletenu tamnoplavu kapu natučenu skroz preko čela. Umesto u zimski kaput, bila se umotala u neki stari jorgan. Glavu je držala zabačenu, oči je upirala u gospodina Smita, i snažnim kontraaltom pevala:

*O, Slađani ode odlete
Slađani ode nestade
Slađani nebom prepreči
Slađani kući otide...*

Na to su se pojedini među tom polovinom stotine ili otprilike stotine okupljenih podgurnuli i zacerekali. Ostali su slušali kao da je posredi klavirska muzika koja potpomaže i objašnjava radnju u nemom filmu. Neko vreme su tako stajali, niko ne dovikujući ništa gospodinu Smitu, svi preobuzeti ovim ili onim sporednim događajem oko sebe, sve dok nisu došli ljudi iz bolnice.

Oni su to posmatrali s prozorâ – isprva s mlakom radoznalošću, a potom su, kad je svetina nabujala naizgled do samih zidova bolnice, posmatrali sa strepnjom. Pitali su se ne dešava li se možda nešto od onog što te grupe za rasno

* Po starinskom američkom običaju, trudne žene su mašnom na stomaku označavale svoje stanje. (Prim. prev.)

uzdizanje vazda organizuju. Ali pošto nisu ugledali ni parole ni govornike, odvažili su se da izađu na zimu: hirurzi u belim mantilima, činovnici zaduženi za poslovanje i raspored osoblja u tamnim sakoima, i tri sestre u uštirkanim keceljama iz jednog dela.

Na nekoliko sekundi ukočio ih je prizor gospodina Smita sa širokim plavim krilima, isto kao i pevanje one žene i rasute ruže. Neki su načas pomislili da je posredi verovatno kakav vid bogoštovanja. Filadelfija, kojom je vladao Otac Duhovnik*, uopšte nije bila daleko odatle. Možda su ta dva devojčurka što drže korpe s cvećem neke dve njegove device. Ali vratio ih je svesti smeh jednog čoveka sa zlatnim zubima. Prestali su s maštarijama i hitro prešli na posao, izdajući naređenja. Njihova vika i muvanje izazvali su veliku pometnju tamo gde su do maločas bili svega nekolicina muškaraca i neke devojčice s komadićima pliša, uz jednu ženu što peva.

Jedna sestra, u nadi da će uneti malo efikasnosti u taj nered, preletela je pogledom lica oko sebe i opazila stamenu ženu koja je delovala kao da bi mogla i samu zemlju pomeriti, samo kad bi htela.

„Ti!“, izgovorila je sestra pošavši ka stamenoj ženi. „Jesu li ovo tvoja deca?“

Stamena žena je polako okrenula glavu, obrve su joj se izdigle na tako nehatno obraćanje. A onda je, videvši otkuda potiče glas, spustila obrve i skrila pogled.

„Gospoja?“

„Pošalji nekog tamo u hitnu službu. Reci mu da kaže portiru da brzo dođe ovamo. Može onaj mali. Onaj tamo.“ Pokazala je na dečaka mačjih očiju, možda od pet ili šest godina.

* *Father Divine*, čuveni crnački propovednik i duhovni vođa tog doba, takođe poznat pod nadimkom „Glasnik“ (1876–1965); pravo ime ni danas mu se ne zna. (Prim. prev.)

Stamena žena je kliznula pogledom duž sestrinog prsta, pa ka detetu u koje je ova upirala.

„Gitara, gospoja.“

„Molim?“

„Gitara.“

Sestra se zablenua u stamenu ženu kao da je ova prozborila na velškom. Potom je zatvorila usta, ponovo pogledala u mačkookog dečaka, te preplela prste i vrlo polako mu izgovorila svoje sledeće reči.

„Slušaj. Prođi okolo do zadnjeg dela bolnice i idi u portirovu kancelariju. Tamo na vratima piše 'Prijem hitnih slučajeva'. P-R-I-E-M. Ali biće tamo portir. Reci mu da dođe ovamo – brzom brzinom. Kreći sad. Kreći!“ Rasplela je prste i pokrenula šake kao da nešto njima zahvata, potiskujući dlanovima zimski vazduh.

Na to joj priđe neki čovek u smeđem odelu, izbacujući bele oblačiće daha. „Krenula su ovamo vatrogasna kola. Vratite se unutra. Smrznućete se.“

Sestra je klimnula glavom.

„Ispustili ste slovo 'j', gospoja“, kaza dečak. Sever je bio za njega nov, tek je počinjao da uči da se sme obraćati belcima. Ali ona već beše otišla, trljajući se po rukama da se ugrije.

„Bako, ispustila je slovo 'j'.“

„Kao i 'molim te'.“

„Šta misliš, 'oće li da skoči?“

„Ko je dileja, sve će uraditi.“

„Ko je on?“

„Skuplja osiguranje. Dileja.“

„A ko je ona gospođa što peva?“

„Ona ti je, milo moje, poslednja među poslednjima.“ Ali osmehnula se kad je pogledala u raspevanu ženu, pa je i mačkooki dečak saslušao tu muzičku tačku, u najmanju ruku

sa zanimanjem jednakim onome koje je posvetio čoveku što lepeće krilima navrh bolnice.

Svetinu je pomalo počinjala da hvata nervoza sad kad su pozvani i pripadnici zakona. Svi odreda su poznavali gospodina Smita. Dolazio im je u kuću dvaput mesečno da ubere dolar i šezdeset osam cenata, te da na žutom kartončiću zapiše i datum i njihovu isplatu od osamdeset četiri centa nedeljno. Uvek su kasnili za oko pola meseca i do u beskraj mu pričali o plaćanju unapred – pošto prethodno obave uvodnu diskusiju o tome zašto se uopšte tako brzo opet pojavio.

„Već si opet tu? A ja taman pomislio da sam te se ratosiljao.“

„Muka mi je više da ti gledam lice. Stvarno muka.“

„Znao sam. Kako sastavim dve pare, eto tebe. Redovniji si od čume. Zna li Huver za tebe?“*

Zavitalavali su ga, vređali ga, govorili deci da mu kažu kako roditelji nisu kod kuće, kako su bolesni, kako su otputovali u Pitsburg. Ali nisu dali svoje žute kartončice, kao da oni nešto znače – nežno su ih stavljali u kutiju od cipela, zajedno s priznamicama od stanarine, dozvolama za brak i nevažecim identifikacionim značkama iz fabrika. Gospodin Smit je sve to izdržavao sa osmehom, uspevao da gotovo sve vreme oči zadrži uprte u stopala svojih klijenata. Na posao je išao u poslovnom odelu, ali kuća mu nije bila ništa bolja od njihovih. Nikad se nije saznalo da ima neku žensku, u crkvi nije izgovarao ništa sem povremenog „amin“. Nikad nikoga nije prebio i nisu ga viđali kad padne mrak, pa su mislili da je verovatno fin čovek. Ali snažno su ga povezivali s bolešću i sa smrću, ni jedno ni drugo nije se moglo razdvojiti od smeđe slike zdanja *Uzajamnog životnog osiguranja Severne*

* Tadašnji predsednik SAD, ostao upamćen po tome što nije uspeo da spreči finansijski krah koji je prouzrokovao Veliku depresiju. (Prim. prev.)

Karoline na poleđini žutih kartončića. Skok sa krova Milosrdne bolnice bio je nešto najzanimljivije što je dotad uradio. Niko od njih nije podozrevao da će imati u sebi hrabrosti. Samo glumi predstavu, mrmljali su jedni drugima, šta sve neće ljudima pasti na pamet.

Raspevana žena je začutala, pa se, nemušto pevušeći melodiju, zaputila kroz svetinu ka gospođi s ružinim laticama, koja se i dalje držala ispod stomaka.

„Trebalo bi da si na toplom“, šapnula joj je, ovlašno je dotakavši po laktu. „Ptičica će s jutrom biti ovde.“

„Ah?“, izgovorila je gospođa s ružinim laticama. „Sa sutrašnjim jutrom?“

„To je jedino jutro koje sledi.“

„Nemoguće“, kazala je gospođa s ružinim laticama. „Pre-rano je.“

„Ne, nije. Tačno kad treba.“*

Žene se behu zagledale duboko jedna drugoj u oči kad se među svetinom razlegao glasan urlik – kao nekakvo ustalasano oo. Gospodin Smit je načas izgubio ravnotežu, pa je sad viteški pokušavao da se pridrži za drveni trougao što je štrčao iz kupole. Raspevana žena je istog trena ponovo započela:

O, Slađani ode odlete

O, Slađani ode nestade...

U centru grada su vatrogasci oblačili kabanice, ali kad su stigli do Milosrdne bolnice, gospodin Smit već beše video ružine laticice, čuo pesmu i vinuo se u vazduh.

* Aluzija na afroameričku poslovicu: „Isus možda ne dolazi kad ga ti zoveš, ali uvek dođe tačno kad treba.“ (Prim. prev.)

* * *

Sutradan se u Milosrdnoj bolnici prvi put rodila jedna crnačka beba. Biće da su plava svilena krila gospodina Smita ostavila svoj beleg, jer kad je taj mališan otkrio, u četvrtoj godini, isto ono što je gospodin Smit naučio nešto ranije – da mogu leteti samo ptice i avioni – potpuno je izgubio svako zanimanje za sebe. Rastuživalo ga je što mora živeti baš bez tog dara, i toliko mu je to osiromašilo maštu da je delovao dosadno čak i onim ženama koje mu nisu mrzele majku. One pak što su je mrzele, što su prihvatale njene pozive na čaj i zavidele joj na velikoj, mračnoj doktorskoj kući sa dvanaest soba i na zelenom sedanu, nazivale su ga „čudnim“. Treće, one što su znale da je ta kuća više zatvor nego dvorac i da dodž sedan služi samo za nedeljnu vožnju, sažaljemale su Rut Foster i njene bezlične ćerke, a sina nazivale „dubokim“. Čak zagonetnim.

„Je l' se rodio u posteljici?“

„Trebalo je da je osušiš, pa da mu ponekad kuvaš od nje čaj, da ga pije. Ako tako ne uradiš, priviđaće mu se duhovi.“

„Ti veruješ u to?“

„Ja ne, ali tako vele stari.“

„Hm, u svakom slučaju je dubok. Gledaj mu samo oči.“

I odlepljivale su prstom nedopečen patišpanj sa nepca i ponovo gledale dečaku u oči. On im je uzvrćao najbolje što je umeo, sve dok nakon jednog molećivog pogleda upućenog majci ne dobije dozvolu da izađe iz sobe.

Bilo mu je potrebno i malo planiranja da izađe iz salona dok mu leđa zapljuskuje žamor njihovih glasova, da otvori teška dvokrilna vrata što vode u trpezariju, da se prošunja uza stepenice pored svih tih soba i da ne pobudi pažnju Lene

i Korinćanima* , koje sede kao velike lutke-bebe za stolom prepunim krpica crvenog pliša. Sestre su posle podne pravile ruže. Jarke, beživotne ruže koje leže u okruglim kotaricama mesecima, sve dok službenik za nabavke iz *Gejrhartove robne kuće* ne pošalje do njih domara Fredija da kaže devojkama kako bi im dobro došla još jedna tura od dvanaest tuceta. Kad stvarno uspe da se prošunja pored sestara i izbegne njihovu mimogrednu zlobu, klekao bi u svojoj sobi kraj prozora i pitao se bez kraja i konca zašto mora da ostane u ravni zemlje. Tišina koja je tada zalivala doktorovu kuću, prekidana samo žagorom žena što jedu patišpanj, bila je tek to: tišina. Nije bila spokojna, jer prethodilo joj je i okončavalo je prisustvo Mejkona Deda.

Pred Mejkonom su se, onako temeljnim, gromoglasnim, sklonim da bukne bez ikakve najave, svi članovi porodice splitali od straha. Njegova mržnja prema supruzi blistala je i iskrila iz svake reči koju bi joj izgovorio. Razočaranje što ga je osećao prema kćerima vejalalo je po njima kao pepeo, umrtvljujući im maslenožučkastu put i daveći veseli napev glasova koji bi inače bili devojački. Pod ledenom vrelinom njegovog pogleda saplitala su se o pragove i ispuštale slanik u žumanca poširanih jaja. Jedino uzbuđenje dana njihovih života bilo je njegovo kasapljenje njihove okretnosti, pameti i samopoštovanja. Bez napetosti i drame koje je on raspaljivao, možda ne bi ni znale šta će sa sobom. U njegovom odsustvu, ćerke su izvijale vratove nad krvavocrvenim kvadratima pliša i željno čekale makar kakav nagoveštaj da će se on pojaviti, a supruga Rut je dane počinjala ošamućena do mrtvila muževljevim prezirom i završavala ih potpuno oživljena njime.

* Napomena u vezi sa imenima nalazi se na kraju knjige. (Prim. prev.)

Kada zatvori vrata za svojim popodnevnim gošćama i pusti da joj spokojni osmeh zamre na usnama, kretala je na pripremu jela koja je njen muž smatrao nejestivim. Nije se namerno trudila da njeni obroci izazivaju gađenje; prosto nije znala kako da ne budu takvi. Primetila bi kad je patišpanj previše izmrcvaren sečenjem da bi se stavio pred njega, pa bi se odlučila za slatku gruševinu sa sirištem. Ali mlevenje teletine i junetine za rolat toliko je trajalo da bi ne samo zaboravila svinjetinu, pa vadila stvar tako što meso prelije otopljenom mašću od slanine, već uopšte ne bi ni stigla da pripremi nikakvu poslasticu. Tada bi na brzinu krenula da postavlja sto. Dok širi beli čaršav i pušta ga da se nadme nad lepim stolom od mahagonija, još jednom bi pogledala u veliku fleku od vode. Nikada nije postavila sto niti prošla kroz trpezariju a da nije u nju pogledala. Poput čuvara svetionika kog prozor vuče da još jednom pusti pogled preko mora, ili poput zatvorenika koji mahinalno traži sunce dok izlazi u dvorište na svoj sat vežbi, i Rut je po nekoliko puta na dan tragala za flekom od vode. Znala je da je tu, da će uvek biti tu, ali morala je da potvrdi njeno prisustvo. Poput čuvara svetionika i poput zatvorenika, doživljavala ju je kao sidrište, kao kontrolni punkt, nekakav pouzdan vizualni objekat koji je umiruje i uverava da je svet još tu; da je to život, a ne san. Da je živa negde, unutra, što je priznavala kao istinu samo zahvaljujući tome što je jedna stvar koju je prisno poznavala bila napolju, izvan nje.

Čak i u pećini sna, ne sanjajući je i uopšte i ne razmišljajući o njoj, osećala je njeno prisustvo. O, jeste bezbroj puta govorila ćerkama i gošćama o tome kako bi je se mogla otarasiti – šta bi moglo prikriti tu jednu jedinu manu na divnom drvetu: vazelin, sok duvana, jodna kiselina, šmirgla pa mazanje lanenim uljem. Sve je to probala. Ali njen

pogled je bio hranljiv; ta tačka je u najmanju ruku postala s godinama još izraženija.

Taj oblačasti sivi krug označavao je mesto gde je stajala činija, za doktorovog života svakoga dana punjena svežim cvećem. Svakoga dana. A kad nije bilo cveća, u njoj je stajalo aranžirano lišće, skup grančica i bobica, vrba s macama, škotski bor... No uvek nešto što će uveče krasiti trpezarijski sto.

Za njenog oca bio je to detaljčić koji je izdvajao njegovu porodicu od ljudi među kojima su živeli. Za Rut je predstavljala sumu tople otmenosti kojom je, kako je verovala, bilo okruženo njeno detinjstvo. Kada se Mejkon oženio njome i uselio se u doktorovu kuću, ona je zadržala taj stoni ukras sa aranžmanom. A onda je jednom otišla peške do obale, kroz najgori deo grada, da donese naplavljeno drvo. U novinama, na stranicama o uređenju doma, bila je videla aranžman od naplavljenog drveta i suve morske trave. Bio je vlažan novembarski dan, a doktor još tad paralizovan, jeo je samo tečnu hranu u svojoj spavaćoj sobi. Vetar joj je zadizao suknju oko gležnjeva i prodirao kroz cipele s vezicama. Morala je da istrlja stopala toplim maslinovim uljem kad se vratila. Za večerom, gde su samo njih dvoje sedeli, okrenula se ka mužu i upitala ga kako mu se sviđa stoni ukras. „Većina ljudi ne primećuje takve stvari. Vide ih, ali ne vide u njima ništa lepo. Ne vide da ih je priroda već načinila savršenima da nema kud dalje. Pogledaj ga sa strane. Lep je, zar ne?“

Njen muž je pogledao u naplavljeno drvo s čipkastom morskom travom bež boje, pa rekao, ne pokrećući glavu: „Pile ti je sirovo oko kostiju. A verovatno imamo i jelo od krompira koji je bio predviđen da ostane u komadima. Pire nije jelo.“

Rut je ostavila morsku travu da se raspadne, a kasnije, kad su se njene žilice i stabaoca osuli i ukovrdžali u smeđe krastice na stolu, sklonila je činiju i počistila krastice. Ali fleka od vode, koju je za sve te godine skrivala činija, postala je vidljiva. A otkako je postala vidljiva, počela je da se ponaša kao da je i sama biljka, te je procvetala u ogroman cvet smeđastosive boje koji damara kao groznica, i uzdisala je kao peščane dine u pokretu. Ali je umela i da miruje. Strpljiva, tiha i nepomična.

No sa sidrištem ne možeš ništa do da ga priznaš, da ga iskoristiš za potvrdu neke predstave koju želiš da održiš u životu. Nešto drugo je potrebno da preteraš od izgreva do zalaska sunca: melem, nežan dodir kakvog umiljavanja. Zato se Rut izdizala i istrzala iz svoje nepritvorne nesposobnosti da bi prisvojila svoju kap melema odmah nakon spremanja večere i neposredno pre povratka muža iz kancelarije. To je bila jedna od dve njene tajne, slatke slabosti – ona koja je obuhvatala njenog sina – a uživanje u njoj delom je poticalo i iz prostorije u kojoj je to radila. Tamo je živovalo vlažno zelenilo, stvoreno od zimzelenih grana što su nalegale na prozor i propuštale kroz sebe svetlo. Bio je to običan sobičak, koji je doktor nazivao radnom sobom, i uz šivaću mašinu što je stajala u uglu zajedno s krojačkom lutkom tu su bile samo stolica za ljuljanje i malecna šamlica. Sedela je u toj sobi i držala sina na krilu, zagledana u njegove sklopljene kapke i osluškujući njegovo coktanje. Nije bila zagledana toliko iz materinske radosti koliko iz želje da mu ne vidi noge, koje su visile bezmalo do poda.

U kasno popodne, pre nego što muž zatvori kancelariju i dođe kući, pozivala je sina k sebi. Kada on uđe u taj sobičak, raskopčavala je bluzu i osmehivala se. Bio je premlad da ga zadive njene bradavice, ali i previše veliki da mu ne bi

dosadio bljutav ukus majčinog mleka, pa je prilazio nevoljno, kao da obavlja svakodnevnu obavezu, zatim legao u majčino naručje onako kako je činio najmanje jednom svakoga dana svog života, te nastojao da izvuče retko, blago slatkasto mleko iz njenog tela a da je ne povredi zubima.

Osećala ga je. Njegovo uzdržavanje, njegovu učtivost, njegovu ravnodušnost, a sve ju je to potiskivalo u maštu. Imala je neodređen utisak da njegove usne izvlače iz nje nit svetlosti. Kao iz kazana što iznedrava zlatnu pređu. Poput vodeničarove kćeri – one što je noću sedela u sobi punoj slame, uzbuđena tajnom moći kojom ju je obdario Vilenjak: da gleda zlatnu nit kako teče sa njenog vlastitog čunka. I to je bio taj drugi deo njenog uživanja, uživanja koje bi se grozila da napusti. Dakle, kada je domar Fredi, koji je voleo da glumi kako je prijatelj njihove porodice, a ne njihov lakej, kao i podstanar, jednoga dana došao sa stanarinom u doktorovu kuću predveče i pogledao kroz prozor pored zimzelena, užas koji je suknuo u Rutine oči potekao je iz hitrog spoznanja da će u potpunosti izgubiti polovinu onoga što joj svakodnevno življenje čini podnošljivim. Fredi je, međutim, njen pogled protumačio kao najobičniji stid, no to ga nije sprečilo da se isceri.

„Mili bogo. Đavo da me nosi.“

Porvao se sa zimzelenom radi boljeg pogleda, sputan više smehom nego granama. Rut je skočila najbrže što je mogla, te sakrila grudi, ispustivši sina na pod i potvrdivši mu ono što je on već počinjao da podozreva – da je to što rade čudno i naopako.

Pre no što su majka i sin stigli išta da progovore, da se propisno dovedu u red, čak i da pogled razmene, Fredi je optrčao oko kuće, popeo se stepeništem na trem i već ih je dozivao između nastupa progutanog smeha.